

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.59.011>

УДК 398:811.161:004

Ніна Данилюк,

доктор філологічних наук, професор, ORCID 0000-0002-7373-2902,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки.

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, Україна

e-mail: nina_daniljuk@ukr.net

ДОСЛІДЖЕННЯ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИМИ ВЧЕНИМИ В ДОБУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У статті йдеться про специфіку вивчення фольклорних текстів східнослов'янськими лінгвофольклористами в умовах цифровізації та інтернетної комунікації. Розглянуто підходи вчених до уточнення терміну «фольклор» на позначення сукупності сучасних творів («постфольклор», «інтернет-фольклор», «інтернетлор» та ін.). Описано досягнення українських, російських та білоруських лінгвофольклористів у галузі опрацювання та фіксації народної словесності з використанням комп'ютерних технологій: залучення комп'ютерних програм, інтернет-ресурсів, створення лексикографічних видань тощо.

Ключові слова: фольклорний текст, східнослов'янська лінгвофольклористика, українська лінгвофольклористика, російська лінгвофольклористика, білоруська лінгвофольклористика, епоха цифровізації, інтернетна комунікація.

У нинішню добу комп'ютеризації та цифровізації відбувається зміна парадигм дослідження фольклору і структурно-семантичні трансформації народнопоетичних текстів, що зумовлює перегляд усталених поглядів учених. Український фольклорист М. Дмитренко слушно зауважує: «Вивчення фольклору потребує не лише врахування теоретичних здобутків попередників, а й синтезу професійних знань і нових методологічних підходів, коли йдеться про сутнісні характеристики явищ специфічної форми суспільної свідомості, яка універсально, можна сказати, тотально охоплює багатоміжовий шлях

формування людини як соціальної та культурної істоти...» [10, с. 60]. Разом з тим лунають думки науковців про зникнення народнопоетичної творчості в традиційному розумінні та кризу в галузі фольклористики. Українська дослідниця О. Бріцина пише: «Питання про природу фольклору, предмет і методи його вивчення вже протягом багатьох десятиліть тривожить фольклористів, загрозово набуває обрисів одного з «вічних» питань. Найбільш виразно звучать голоси про загибель фольклору, про втрату фольклористикою свого предмета» [5, с. 65–66]. Зокрема, російський учений А. Панченко в доповіді «Фольклористика як наука», представленій на першому Всеросійському конгресі фольклористів у 2006 р., сказав: «Гадаю, ледь чи хто стане сперечатися з тим, що фольклористика в наші дні переживає серйозну кризу. До того ж не тільки в Росії і “на пострадянському просторі”, а й на Заході» [22, с. 73]. Однак ми не погоджуємося і підтримуємо думку М. Дмитренка про те, що «сучасний стан української фольклористики (та й загалом слов'янської. – *Н. Д.*) можна кваліфікувати як період інтенсифікації, поступового виходу із кризи, якому властиві поглиблене вивчення давніх і нових пластів фольклору, видожанрових та оказіональнофункціональних змістоформ, увага до об'єктивної історії наукової галузі» [10, с. 61]. Сучасні вчені аналізують фольклорні тексти в контексті виконавства, в антропоцентричній парадигмі зі застосуванням прагматичних комунікативних методик. Вони уточнюють термінопоняття «фольклор», вводять нові терміни на позначення сучасних текстів, визначають напрями розвитку фольклористики та лінгвофольклористики – окремої наукової галузі, сформованої в середині ХХ ст. Білоруські дослідниці Р. Ковальова та О. Приємко розглядають лінгвофольклористику як складник сучасної «інтегративної фольклористики» (поряд із міфофольклористикою, етофольклористикою, етнофольклористикою, соціофольклористикою, психофольклористикою) [15, с. 7]. В «Українській фольклористичній енциклопедії» (К., 2018) вміщено таке визначення: «Лінгвофольклористика – напрям фольклористики, предметом дослідж.[ення] якого є мова фольклору як одного з джерел творення та розвитку літ.[ературної] мови; робота над укладанням словників мови усної словесності» [30, с. 723]. На думку слов'янських нау-

ковців (О. Хроленко, С. Єрмоленко, Т. Беценко й ін.), «лінгвофольклористика – міждисциплінарна галузь гуманітарної (філологічної) науки, що вивчає різноманітні особливості мовноструктурної, мовностилістичної, художньо-образної організації текстів усної народної творчості; закономірності фольклорного стилетворення; мовностильову структуру фольклорного різновиду художньої творчості як колективної естетичної інтелектуальної діяльності етномовців» [3, с. 109]. За С. Єрмоленко, «мова фольклору – мова усної нар.[одної] творчості (пісень, казок, легенд, приказок і прислів'їв, замовлянь, заклинань та ін.), що своєю лексикою, фразеологією, граматикую, фонетикою засвідчує існування глибин.[ного] коріння нац.[іональної] мови... Через неї передається світогляд народу, зокрема, його сприймання космосу, органічного зв'язку з навкол.[ишньою] природою, відбиваються характерні заняття людей у певні істор.[ичні] часи тощо... За фолькл.[орними] мовними формулами простежуються формування народнопоет.[ичної] концепції світу, взаємовпливи нац.[іональних] культур» [28, с. 240]. Саме мова в єдності з мовною картиною світу в усній словесності є об'єктом вивчення лінгвофольклористики.

Мета нашої статті – описати досягнення українських, російських та білоруських науковців у галузі фольклористики та лінгвофольклористики, пов'язані з використанням нових цифрових технологій. Вивчення фольклорних текстів у добу цифровізації розглядаємо в кількох аспектах: уточнення терміну «фольклор» та його жанрових різновидів (зокрема й тих, що виникли в інтернетній мережі), зберігання й архівування матеріалів та створення баз даних, аналіз тестів з використанням комп'ютерних програм, укладання словників мови фольклору. Насамперед, з'ясуємо сучасне осмислення терміну «фольклор» і його жанрових різновидів, які розвиваються в епоху комп'ютеризації. Цей термін (синоніми – народна поетична творчість, усна народна творчість, народна словесність, усна словесність) у слов'янській філології традиційно вживають як назву «неписаної народної літератури, мистецтва народного слова, сукупності різних видів і жанрів народної художньої творчості: пісень, казок, легенд, переказів, приказок, прислів'їв, загадок, анекдотів, замовлянь, театральних сценок тощо» [29, с. 396]. Російська етнолінгвістка С. Толстая звертає увагу на його

вузький і широкий обсяг: «У вузькому значенні фольклор ототожнюють з усною народною поетичною творчістю (пор. також терміни «народна поезія», «народна словесність»), фольклором називають корпус вербальних (словесних) текстів різних жанрів і різних за призначенням, використанням і походженням, які передаються і засвоюються за традицією. Фольклору як словесній формі (жанру) народної традиції відповідає філологічна фольклористика, що займається вивченням фольклорних текстів, їх жанрів, структури, походження, історії, мови тими ж методами, якими послуговується літературознавство у процесі вивчення літературних творів. [...] У широкому значенні фольклор (відповідно до внутрішньої форми англійського слова, пор. також німецьке *Volkskunde*) – це вся традиційна народна духовна культура у всіх її розділах і видах. За такого розуміння фольклору як об'єкта вивчення фольклористика мала б відповідати дисципліні, що становить розділ етнографії, а саме – етнографії духовної культури» [27, с. 118]. Підтримуємо думку, висловлену ще на початку ХХ ст. видатним славістом О. Потебнею, який на противагу поглядам про занепад народної словесності заявляв: «Положення, що цивілізація і народна поезія протилежні і несумісні, – хибне» [23, с. 122], а також вірив, що сили творчого генія народу здатні до відновлення, тому припускав лише «смерть насильницьку». Переважна частина сучасних східнослов'янських вчених (С. Адоньєва, П. Анікін, А. Байбуурин, О. Брицина, С. Грица, А. Каргін, О. Приємко та ін.) також постулюють, що фольклор як одна з форм етнічного мислення й відображення світу «не відмирає, не зникає, не стає іншим типом культурної самосвідомості, а модифікується, набуває нових форм, займає нові просторові параметри, змінює коло виконуваних функцій» [14, с. 25]. Відома українська фольклористка С. Грица пише про трансмісію фольклорної традиції: «Трансмісія є способом переказу інформації – від людини до людини, від одного соціуму до іншого усним шляхом, шляхом друку, аудіо- і відеозасобів і знову її повернення до людини. Щодо фольклору – то це динаміка його життя й відтворення у виконавстві, руху в антропологічних і просторово-часових вимірах» [8, с. 3]. М. Дмитренко також вважає, що фольклор як своєрідна форма суспільної свідомості не зникає, оскільки «це не тільки ритуалізовано-функціональна

традиційна спадщина минулих віків чи десятиліть, а і творчість сучасників (скажімо, майданний фольклор; фольклор війни – учасників АТО, переселенців; фольклор певних професійних середовищ, соціальних груп, повсякденних мовленнєвих ситуацій)» [10, с. 65].

Науковці послуговуються низкою термінів на позначення сучасного фольклору: «постфольклор», «віртуальний фольклор», «інтернетний фольклор», «інтернет-лор», «фолькнет», «сітьовий фольклор» та ін. За книгою «Большая российская энциклопедия», постфольклор – «галузь неофіційної культури індустріального та постіндустріального суспільства, тексти, практики та артефакти якої живуть за фольклорними законами, але не завжди наступно пов'язані з попередніми фольклорними традиціями. Постфольклор охоплює анекдоти, міські пісні та легенди, ряд «мовленнєвих жанрів» (чутки, плітки), а також орнаментуку і наповнення рукописних альбомів (солдатських, шкільних, дівочих і под.), міські аргю, тюремні вироби, графіті і татуювання, прикраси і жести, «посвячувальні» ритуали, що практикуються в кримінальників, підлітків, солдатів строкової служби, туристів, альпіністів та інших» [4]. У цьому розумінні фольклором вчені називають сукупність вербальних і невербальних одиниць професійних і соціальних субкодів, які почали виникати у другій половині XIX ст. і набули розвитку в середині XX ст. (термін запропонував російський фольклорист С. Неклюдов у 1995 р. [20]). Однак зауважимо, що за такого підходу, фактично, вербальні тексти так званого «постфольклору» є різновидами соціальних діалектів, або соціолектів, що достатньо досліджені як явища стилістичної диференціації мови – аргю і жаргон (праці українських учених О. Горбача, Ю. Шевельова, О. Пономарева, Л. Ставицької, П. Грабового й ін.) і не потребують спеціальної назви. Тим більше, що паралельно із цим так званим «постфольклором» упродовж багатьох століть функціонували традиційні фольклорні тексти, то чи правомірно вважати його «постфольклором»? Проте таку думку російських учених підхоплюють деякі українські. Наприклад, у монографії української фольклористки Н. Лисюк «Постфольклор в Україні» (К., 2012) виокремлено основні види сучасного міського фольклору: міська стереотипна проза, міська пісня, фольклор мовленнєвих ситуацій, писемний фольклор, риту-

ально-магічні практики, а також цілісні магічні комплекси – прогностично-магічний, політичний фольклор тощо, об'єднані найменуванням «постфольклор». Інші дослідники, зокрема білоруські авторки О. Приємко та Р. Ковальова термін «постфольклор» не використовують, а народнопоетичні тексти, що побутують у місті, позначають усталеною назвою «сучасний міський фольклор», виокремлюючи традиційні жанри: міський обрядовий фольклор, міська фольклорна поезія, міська фольклорна проза та фольклор міських субкультур (дитячий, шкільний, студентський, армійський, релігійний, фанатський, туристичний, комп'ютерний тощо) [25].

У вже цитованій статті з видання «Большая российская энциклопедия» сказано: від постфольклору варто відрізнити тексти сільових комунікацій («інтернетлор»), що також мають багато властивостей усної традиції: відтворення у змінюваних копіях, часта втрата авторства, використання певного набору кліше та ін. [4]. З нашого погляду, є підстави саме тексти сільових комунікацій, що виникли в період згасання частини жанрів традиційного фольклору, називати «постфольклором» (якщо вживати цей термін, котрий, наприклад, М. Дмитренко вважає «псевдонауковим»). Інші терміни – «віртуальний фольклор», «інтернетний фольклор», «інтернет-лор», «фолькнет», «сільовий фольклор» і подібне поки, що вчені використовують як синонімічні (з часом котрийсь із них має усталитися).

Як відомо, розвиток сучасного фольклору та його вивчення великою мірою залежать від політичних, суспільно-економічних, етнічних, соціальних чинників і в кожній країні має специфічні риси. Зокрема, посилений інтерес сучасних українських дослідників викликають ті жанрові різновиди традиційних текстів усної словесності, які з ідеологічних причин не розглядали в радянські часи: історичні, козацькі, чумацькі, стрілецькі, повстанські пісні, твори про Голодомор, заробітчанські та емігрантські тексти. Звернемо увагу на те, що українська авторка О. Гінда в докторській дисертації та інших працях про твори українських емігрантів сприймає сучасну заробітчанську поезію як «пролонгацію й оновлення традиції» [6]. Крім того, в поле уваги науковців потрапили також гібридні полікодові тексти (див. монографію української фольклористики Т. Волковіч «Вербальні текс-

ти у народній вишивці кінця XIX – першої половини XX ст.: генеза, семантика, прагматика» (К., 2109), в якій розглянуто народнопоетичні твори, що виникли в результаті поєднання різних засобів словесного й немовного вираження інформації). Поки що потребують опрацювання новітні твори як унікальні українські явища: майданний фольклор (виник у період Майданів 2004 і 2014 рр., пов'язаний із Помаранчевою революцією та революцією Гідності в Україні), фольклор учасників АТО (війни, спричиненої російською агресією на Сході України й незаконною анексією Криму в 2014 р.), фольклор переселенців (внутрішньо переміщених осіб, які змушені були виїхати з Донецької та Луганської областей і Криму внаслідок російської окупації та утворення так званих ДНР і ЛНР) тощо. Розпочато дослідження власне сітьового фольклору, який набуває спільних загальнослов'янських рис, зберігаючи етнічну специфіку в певних тематичних групах і жанрах (напр., політичний і заробітчанський фольклор, паремії, народний прогностик тощо).

Поряд із побутуванням традиційних народнопоетичних жанрів, що переходять в усній формі від покоління до покоління, існують інші способи його сучасного життя: письмова фіксація у збірках, аудіовиданнях, відео- і телепродукції, в електронних версіях (на компакт-дисках і мультимедійних носіях), зберігання і поширення засобами інтернету. Фольклорні твори, зафіксовані в мережі інтернету, вчені поділяють на дві групи: 1) тексти традиційної народної словесності, що зазвичай побутують в усній формі, для яких інтернет є вторинним носієм (подібно до паперу, магнітної плівки, касети або диска в попередні часи); 2) явища, аналогічні до фольклорних, специфіка яких зумовлена сітьовим способом їх існування (для нас очевидно, що саме такі одиниці варто позначати термінами «сітьовий фольклор», «інтернетний фольклор» та ін.). Перша група – це зразки класичного фольклору, що вже достатньо описані у фольклористиці та вивчені з погляду мовної форми в лінгвофольклористиці, тому спеціально розглядати їх у цій статті не будемо. Зосередимо увагу на сайтах, на яких викладено тексти усної словесності. В Україні – це такі: Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського

НАН України (НАФРФ) [19]; фольклорні одиниці в Корпусі української мови, створюваному працівниками лабораторії комп'ютерної лінгвістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (керівник. – Н. Дарчук) та розміщеному на порталі mova.info [16]; фольклорні записи Лесі Українки на порталі «Леся Українка. Енциклопедія життя і творчості» (технологія та коментарі – М. Жарких) [35]; «Мала сторінка» [17]; «Життя карпатського народу» [11], «Спадщина предків (культурно-історичний портал)» [26]; «Українські пісні» [31], «Усні традиції та форми вираження» [32] й ін. Докладніше скажемо про деякі матеріали. Зокрема, наукові архівні збереження НАФРФ налічують 65 фондів та колекцій з 24 тисячами одиниць зберігання та близько 1,5 млн аркушів. Цінною частиною архіву є колекція фонозаписів музичного й прозового фольклору, сформована переважно протягом другої половини ХХ ст. Триває створення цифрових копій паперових матеріалів архіву, а також фонотеки архівних фондів (бобін, аудіокасет із записами з різних регіонів України та Російської Федерації від українців, що є нащадками переселенців), електронного каталогу фонозаписів. Серед фольклорних текстів Корпусу української мови (1374078 одиниць, опрацьованих автоматичним аналізатором) – демонологічні розповіді з Бойківщини, Гуцульщини і Буковини, легенди, народні оповідання і казки цих регіонів, календарно-обрядові, історичні, соціально-побутові пісні з різних збірників, твори в записах Лесі Українки, Дніпрової Чайки, Панаса Мирного та Івана Білика, Ю. Федьковича, Я. Головацького й ін.

Для наших науковців в Україні повчальним може бути досвід збереження й оцифрування фольклору центрами вивчення української спадщини в Канаді. Як повідомляє канадський фольклорист А. Нагачевський, у країні функціонує п'ять освітньо-наукових програм з фольклору різних етносів у кількох університетах, однак лише в Альбертському університеті є спеціалізація з українського фольклору [18, с. 141]. Активно діють такі науково-дослідні інституції: Центр українсько-канадських студій при колегії Святого Андрея Університету Манітоби (Centre for Ukrainian Canadian Studies), Центр дослідження української спадщини при Університеті Саска-

чевану в м. Саскатуні (Prairie Centre for Ukrainian Heritage), Центр українського та канадського фольклору імені Петра та Дорис Кулів (Peter and Doris Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore) й Архів українського фольклору імені Богдана Медвідського в Канадському інституті українських студій при Університеті Альберти. Велику архівну, бібліотечну, музейну, культурну та освітню роботу здійснюють такі установи: музей «Село української культурної спадщини» (Ukrainian Cultural Heritage Village), Осередок української культури та освіти (Ukrainian Cultural and Educational Centre, м. Вінніпег) й ін. [33]. Українська фольклористка М. Гримич описує особливості кількох канадських інформаційних систем, з якими їй доводилося працювати: бази даних Канадського музею цивілізації, бази даних фотоматеріалів експедиції в українські поселення в Бразилії (MIMSY) Центру українського та канадського фольклору Альбертського університету, бази даних наукового мультимедійного проекту «Local Culture and Diversity on the Prairies» [7]. На останній вона зупиняється докладніше, зазначаючи, що науковий мультимедійний проект «Local Culture and Diversity on the Prairies» («Локальна культура і різноманітність на преріях») започатковано в 2003 р. внаслідок колективної праці вчених Центру українського та канадського фольклору при Альбертському університеті (м. Едмонтон) й дослідників з інших наукових установ. «В результаті активної польової роботи було зібрано 2360 юнітів інтерв'ю від 700 респондентів з 450 населених пунктів канадських прерій. Це приблизно 800 годин аудіозапису, – які були оцифровані, заіндексовані і заархівовані. База даних проекту «Local Culture and Diversity on the Prairies» розробляється як багатофункціональна інформаційна система для мережі інтернет, акумулюючи в собі текстову, звукову, візуальну (фото і відео) інформацію про багатоетнічну побутову культуру та фольклор канадських прерій. Досвід проекту Local Culture цікавий з точки зору початкової продуманості майбутньої пошукової системи.» [7, с. 8]. У процесі архівування виявилось, що зібрана інформація настільки багата, що виходить за раніше визначені рамки (альфа-версія), тому основою для детальнішої структуризації бази даних Local Culture став табличний процесор microsoft

ехе1, що є високоєфективним електронним ресурсом для класифікації інформації (бета-версія). М. Гримич так її оцінює: «Це універсальна пошуково-класифікаційна система, яка дає можливість, подібно системі шифрів Бібліотеки Конгресу, уніфікувати класифікацію та категоризацію фольклорних явищ в різних культурах і, відповідно полегшити, пошук інформації. Розробка цієї універсальної класифікаційної системи та її доступність в онлайн-режимі стала величезним проривом у світовій фольклористиці й етнології та споріднених дослідних областях, оскільки фахівці давно вже потребують єдину систему класифікації та категоризації. Зараз на порталі OpenFolklore міститься бета-версія тезаурусу, доступ до повного обсягу інформації, на жаль обмежена. Альфа-версія Етнологічного тезаурусу (2007) була доступна в інтернеті для всіх користувачів» [7, с. 8]. Напевне, вченим Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України варто було б повніше скористатися цим досвідом канадських колег.

У Росії інтернет-ресурси для збереження фольклорних матеріалів використовують досить активно (див.: Інтернет-ресурси по фольклору [13]). Серед найбільших осередків вивчення і розміщення народнопоетичних текстів у світовій мережі назовемо кілька: Інститут світової літератури ім. О. М. Горького НАН РФ [12], ФДБУК «Государственный Российский Дом народного творчества имени В. Д. Поленова» [34], сайт «Русский фольклор» на порталі «Русский мир» [24] та ін. У Білорусі також є декілька сайтів, на яких представлено результати дослідження і твори фольклору: «Беларускі фальклор» [1], «Белорусский фольклор» на сайті Белсат tv [2] та ін.

Сучасні вчені послуговуються комп'ютерними програмами для опрацювання фольклорних текстів та залучають їх до національних корпусів мов. Так, Корпус української мови – це електронне зібрання організованих та оформлених певним чином текстів, призначене для наукового і практичного вивчення української мови. Тут зберігаються тексти, опрацьовані автоматичним лінгвістичним аналізатором, де кожній одиниці (морфемі, слову, словосполученню, реченню) приписана певна інформація: частиномовна належність, граматична форма,

синтаксична функція, контекст тощо. Пошук текстових прикладів у корпусі можна здійснювати як за конкретними словами, так і за лінгвістичними характеристиками. Зокрема, для того, щоб знайти потрібну фольклорну одиницю із записів Лесі Українки в Корпусі української мови на порталі mova.info, потрібно перейти на рубрику «Фольклорні тексти», далі «Фольклорні записи Лесі Українки» (2127 одиниць), потім «Купала на Волині» (1946 одиниць) або «Народні пісні, записані з голосу Лесі Українки Климентом Квіткою» (181 одиниця), що містять рубрику: «с. Білінь Ковельського повіту Волинської губернії» (181 одиниця), яка своєю чергою охоплює 2 пісні: «З-під темного гайка вилітає галка» (112 одиниць) і «Чи я не хороша, чи я не вродлива?» (69 одиниць) [16]. Поки що триває робота над удосконаленням цієї пошукової бази фольклорних текстів, однак вона дасть змогу дослідникам оперативно отримувати потрібну мовну і позамовну інформацію, а також укладати частотні, граматичні й семантичні словники мови фольклору. Принципи підготовки подібних праць викладено в нашій статті: [9]. Зразком словника, за аналогією до якого можна укласти відповідну лексикографічну працю на основі фольклорних текстів, використовуючи розроблені в лабораторії комп'ютерної лінгвістики програми, слугує «Словник мови Лесі Українки (на матеріалі збірки «На крилах пісень»)», укладений викладачами Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки – Н. Данилюк, Н. Іовхімчук і Київського університету імені Тараса Шевченка – Н. Дарчук, Н. Чейлитко та програмістом В. Сорокіним (Луцьк, 2012, 2016).

Спеціалізованими програмами для аналізу фольклорних текстів та підготовки лексикографічних видань користуються працівники науково-дослідної лабораторії з лінгвофольклористики в Курському державному університеті Росії (керівник – О. Хроленко). Обґрунтовуючи побудову словникової статті, О. Хроленко писав: «Лексикографічний портрет» слова для нас складається із семи структурних частин: 1) ідентифікаційна; 2) парадигматична; 3) синтагматична; 4) парадигматично-синтагматична; 5) словотвірна; 6) функціональна; 7) додатково-інформаційна» [36, с. 123]. Зусиллями курських дослідників видано понад 30 кластерних

і частотних словників мови усної російської поезії. Серед цих праць виокремимо «Словник украинской лирики», підготовлений А. Яценком на базі електронної версії збірника «Українські народні пісні. Родинно-побутова лірика. Ч. I. Пісні про кохання» [37]. Московська дослідниця С. Нікітіна також вважає, що предметом лексикографічного опису має виступати структура семантичного поля фольклорного слова, система його усталених парадигматичних і синтагматичних зв'язків у певній сукупності текстів одного жанру, що дасть змогу простежити відбиту в ньому картину світу, а потім об'єднати їх, моделюючи народнопоетичний образ світу загалом. Разом із О. Кукушкіною вона здійснила лексикографічний опис тематичної групи «дім» у межах міфопоетичної та народноправославної картин світу [21]. Важливі також семантичні, частотні, тематичні словники і машинний тезаурус мови фольклору, який укладають в Інституті мовознавства РАН.

Про використання програм автоматизованого аналізу та систематизованої фіксації народнопоетичних текстів в Білорусі відомостей не маємо, однак знаємо, що в навчальних закладах, зокрема в Білоруському державному університеті, нагромаджено чимало фольклорних матеріалів, які можна зберігати і вивчати із застосуванням комп'ютерної техніки [25].

Отже, в сучасних умовах цифровізації та інтернетної комунікації спостерігаємо спроби переосмислити поняття «фольклор», ввести нові терміни на позначення сукупності наближених до фольклору творів («постфольклор», «інтернет-фольклор», «інтернетлор», «сітьовий фольклор» та ін.), використання новітніх технологій для збереження, впорядкування й опрацювання фольклорних текстів. Східнослов'янські лінгвофольклористи звертають увагу на специфіку дослідження фольклорних текстів у рамках корпусів мов, застосовуючи комп'ютерні програми з автоматичними лінгвістичними аналізаторами, що дають можливість вивчати мову народної словесності як складник національної мови в єдності одиниць різних мовних рівнів та етнічного світобачення, укладати лексикографічні праці. Описані в статті досягнення української, російської та білоруської фольклористики та лінгвофольклористики свідчать

про значні здобутки, а також про потребу активніше послуговуватися новими технологіями, які набули поширення в добу цифровізації та інтернетної комунікації.

Список використаних джерел

1. Беларускі фальклор. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://jivebelarus.net/our-heritage/belarusian-folk.html?page=5>
2. Белорусский фольклор на сайте Белсат tv. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://belsat.eu/ru/tag/beloruskij-folklor/>
3. *Беценко Т.* Лінгвофольклористика як новий напрям філологічної науки / Тетяна Беценко // Міфологія і фольклор. – 2015. – № 3–4. – С. 108–117.
4. Большая российская энциклопедия. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <https://w.histrf.ru/articles/article/show/postfolklor>
5. *Брицына А. Ю.* Украинская фольклористика начала XXI века: проблемы методологии исследования и методики полевой работы / А. Ю. Брицына // Навстречу Третьему всероссийскому конгрессу фольклористов: сб. науч. ст. – М.: Гос. респ. центр русского фольклора, 2013. – С. 98–112.
6. *Гінда О.* «Заробітчанська» тематика в сучасному українському фольклорі як пролонгація й оновлення традиції / О. Гінда // Родина Колессів – спадкоємність науково-мистецьких традицій (з нагоди 140-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси): зб. наук. праць та матеріалів. – Вип. 13) – Львів: Львів. нац. ун-т імені Івана Франка, 2013. – С. 179–202.
7. *Гримич М.* Новітні технології на службі гуманітарних наук українознавчого спрямування / Марина Гримич // Українська культура XX–XXI ст.: соціоантропологічний аспект : зб. наук. праць / наук. ред. М. Гримич. – Київ : Дуліби, 2015. – С. 5–15.
8. *Грица С.* Трансмисія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки / Софія Грица. – Київ; Тернопіль: Астон, 2002. – 236 с.
9. *Данилюк Н. О.* Принципи укладання словника мови української народної пісні / Н. О. Данилюк // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія. Ларисі Григорівні Скрипник: зб. наук. праць. – Київ : НАН України, Ін-т української мови, 2011. – С. 250–259.
10. *Дмитренко М.* Українська фольклористика: акценти сьогодення / Микола Дмитренко // Слово і Час. – 2016. – №1. – С. 58–67.
11. Життя карпатського народу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://carpathians.eu/?id=231>

12. Институт мировой литературы им. А. М. Горького НАН РФ. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://imli.ru/index.php/internet-resursy-i-multimedijnye-izdaniya>

13. Интернет-ресурсы по фольклору. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://old.kpfu.ru/f10/bibl/1027/smironova/ssylki4.htm>

14. *Каргин А. С.* Фольклор в современном культурном пространстве / А. С. Каргин // Навстречу Второму Всероссийскому конгрессу фольклористов / сост. В. Е. Добровольская, А. С. Каргин. – М. : Гос. респ. центр рус. фольклора, 2010. – С. 18–29.

15. *Ковалева Р. М.* Интегративная фольклористика: учеб.-метод. пособие / Р. М. Ковалева, О. В. Приемко. – Минск : БГУ, 2017. – 239 с.

16. Корпус української мови. Фольклорні тексти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.mova.info/corpus.aspx?l1=209>

17. Мала сторінка. Усна народна творчість. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mala.storinka.org/%D1%83%D1%81%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96-%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BD%D1%96.html>

18. *Нагачевський А.* Фольклор українців Канади у дослідженнях аспірантів канадських університетів/ Андрій Нагачевський // Вісник Львівського університету імені І. Франка: Серія філологічна. – 2010. – Вип. 43. – С. 140–150.

19. Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України (НАФРФ). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=81

20. *Неклюдов С. Ю.* После фольклора / С. Ю. Неклюдов // Живая старина. – 1995. – № 1. – С. 2–4.

21. *Никитина С. Е.* Дом в свадебных причитаниях и духовных стихах (опыт тезаурусного описания) / С. Е. Никитина, Е. Ю. Кукушкина – М. : Ияз РАН, 2000 – 216 с.

22. *Панченко А. А.* Фольклористика как наука / А. А. Панченко // Первый всероссийский конгресс фольклористов: сб. докладов: в 3 т. / отв. ред. А. С. Каргин. – М. : Гос. респ. центр русского фольклора, 2006. – Т. 1. – С. 72–95.

23. *Потебня А. А.* Из записок по теории словесности: Поэзия и проза. Тропы и фигуры. Мышление поэтическое и миф / А. А. Потебня. – Х. : [б. и.], 1905. – 625 с.

24. Русский фольклор. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.russkiymir.ru/catalogue/company_view.php?id=12960

25. Современный городской фольклор: методические указания и иллюстративный материал по проведению фольклорной практики студентов I курса филологического факультета / сост.: О. В. Приемко [и др.]; под ред. О. В. Приемко. – Минск : БГУ, 2014. – 128 с.

26. Спадщина предків (культурно-історичний портал). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://spadok.org.ua/folklor/pidbirka-davnikh-ukrayinskykh-pisennyukiv>

27. Толстая С. М. Фольклор и этнолингвистика / С. М. Толстая // Первый Всероссийский конгресс фольклористов: сб. докладов: в 3 т. / отв. ред. А. С. Каргин. – Москва : Гос. респ. центр рус. фольклора, 2006. – Т. 1. – С. 118–132.

28. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови) та ін. – 2-е вид., випр. і доп. – Київ : Укр. енциклопедія, 2004. – 824 с.

29. Українська фольклористика: словник-довідник / укл. і заг. ред. М. Чернописький. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 448 с.

30. Українська фольклористична енциклопедія: у 2-х т. – Т. 1: А–Л / упоряд., наук. ред. М. К. Дмитренко; ред. кол. М. К. Дмитренко (голова) та ін. – Київ : Вид-во «Сталь», 2018. – 740 с.

31. Українські пісні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pisni.org.ua/>

32. Усні традиції та форми вираження: – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://authenticukraine.com.ua/oral-traditions-and-forms-of-expression>

33. Фотій Н. Архів українського фольклору імені Богдана Медвідського Центру українського та канадського фольклору імені Петра і Дорис Кулів при Університеті Альберти / Надія Фотій // Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Серія Мистецтво. – 2011. – Вип. 10. – С. 253–258.

34. ФГБУК «Государственный Российский Дом народного творчества имени В. Д. Поленова». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.folkcentr.ru/>

35. Фольклорні записи Лесі Українки // Леся Українка. Енциклопедія життя і творчості. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <https://www.l-ukrainka.name/uk/Folklore.html>

36. Хроленко А. Т. Фольклорный мир в алфавитном порядке / А. Т. Хроленко // Etnolingwistyka. – no. 12. – Lublin, 2000. – S. 121–138.

37. Яценко А. И. Словник украинской лирики / А. И. Яценко // Лингво-фольклористика. – Вып. 1 – Курск : Курский гос. ун-т, 2007. – С. 4–56.

References

1. Bielaruski Falklor [Belorussian Folklore]. Retrieved from <http://jivebelarus.net/ourheritage/belarusian-folk.html?page=5> [In Belorussian].
2. Belorusski Folklor [Belorussian Folklore]. Retrieved from <https://belsat.eu/ru/tag/belorusskij-folklor/> [In Russian].
3. Becenko, T. (2015). Lihvofolklorystyka yak novyi napriam filolohichnoyi nauky [Lingual Folklore Studies as a New Trend in Philology]. In: *Mifolohiia i folklore*, 3-4, 108-117 [In Ukrainian].
4. Bolshaia rossiiskaia enciklopediia [Great Russian Enciklopedia]. Retrieved from <https://w.histrf.ru/articles/article/show/postfolklor> [In Russian].
5. Britsina, A. (2010). Problemnoye pole sovremennoi ukrainskoi folkloristiki [The Problem Field of the Modern Ukrainian Folkloristics]. In *Ot kongressa k kongressu. Navstrechu vtoromu vserossiiskomu kongressu folkloristov*. Moscow.: Gos. resp. centr russkogo folklor, 63-77 [in Russian].
6. Hinda, O. (2013). "Zarobitchanska" tematyka v suchasnomu ukrayinskomu folklori yak prolonhaciia y onovlennia tradyicii [The "Migrant Workers" Theme in Modern Ukrainian Folklore as Prolongation and Vivification of the Tradition]. *Science. works and materials*, 13, Lviv: Lviv. nac. un-t imeni Ivana Franka, 179-202. [In Ukrainian].
7. Hrymych, M. (2015). Novitni tekhnolohii na sluzhbi humanitarnykh nauk ukrainoznavchoho spriamuvannia [The Modern Technology at Work of Humanities Sciences of Ukrainian Studies]. Kyiv, Ukraine: Duliby, 5-15. [In Ukrainian].
8. Hryca, S. (2002). Transmissiia folklornoi traycii: Etnomysykolohichni rozvidky [The Transmission of Folklore Tradition]. Kyiv-Ternopil: Aston, 236. [In Ukrainian].
9. Danylyuk, N. (2011). Pryncypy ukladannia slovnyka movy ukrainskoi narodnoi pisni [The Principles of Ukrainian Language Folk Song's Dictionary Compilation]. *Ukrainska leksykohrafija v zahalnoslovianskomu konteksti: teoriia, praktyka, typolohiia*. Kyiv, Ukraine: NAN Ukrainy, In-t ukrainskoi movy, 2011, 250-259. [In Ukrainian].
10. Dmytrenko, M. (2016). Ukrainska folklorystyka: Akcenty siohodennia [Ukrainian Folkloristics: Today Accents]. *Slovo i chas*, 1, 58-67. [In Ukrainian].
11. Zhyttia karpatskoho narodu [The Life of Carpathians]. Retrieved from <http://carpathians.eu/?id=231> [In Ukrainian].
12. Institut mirovoi litieratury im. A. M. Gorkogo NAN RF [A. M. Gorki Institute of World Literature of NAS of Russian Federation]. Retrieved from <http://imli.ru/index.php/internet-resursy-i-multimedijnye-izdaniya> [In Russian].

13. Internet-resursy po folkloru [Folklore Internet Resources]. Retrieved from <https://old.kpfu.ru/f10/bibl/1027/smironova/ssylki4.htm> [In Russian].

14. Kargin, A. (2010). Folklor v sovremennom kulturnom prostranstve [Folklor in Modern Culture Space]. Navstrechu Vtoromu Vserossiiskomu kongressu folkloristov. Moskva, Russia: Gos. resp. centr rus. folklor, 18-29. [In Russian].

15. Kovalieva, R., Priemko O. (2017). Integrativnaia folkloristika [Integrativ Folkloristics]. Minsk, Russia: BGU, 239. [In Russian].

16. Korpus ukrainskoi movy. Folklorni teksty [Ukrainian Language Corpus. Folklore Texts]. Retrieved from <http://www.mova.info/corpus.aspx?l1=209> [In Ukrainian].

17. Mala storinka. Usna narodna tvorchist [Small Page. Oral People Creation]. Retrieved from <https://mala.storinka.org/%D1%83%D1%81%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0-%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96-%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BD%D1%96.html> [In Ukrainian].

18. Nahachevskii, A. (2010). Folklor ukrainciv Kanady u doslidzhenniakh aspirantiv kanadskikh universitetiv [Ukrainian Canadian Folklore as Described by Graduate Students in Canadian Universities]. *Visnyk Lvivskoho universytetu imeni I. Franka: Serii filolohichna*. 43, 140-150. [In Ukrainian].

19. Naukovi Archivni fondy rukopysiv ta fonozapysiv Istitutu mystectvosnavstva, folklorystyky ta etnologii imeni M. T. Rylskoho NAN Ukrainy (NAFRF) [Science Archivals Fonds of Manuscripts and Sound Recordings of M. T. Rylski Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of NAN of Ukrainian]. Retrieved from http://www.etnolog.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=81 [In Ukrainian].

20. Nekliudov, S. (1995). Posle folkloru [After Folklore]. *Zhivaia starina*, 1, 2-4. [In Russian].

21. Nikitina, S., Kukushkina, Y. (2000). Dom v svadebnykh prichitaniiakh i dukhovnykh stikhakh (opyt tezaurnogo opisaniia) [House in Wedding Vail and Spiritual Poems (an Experience of Thesaurus Description)]. Moskva, Russia: Iiaz RAN, 216. [In Russian].

22. Panchenko, A. (2006). Folkloristika kak nauka [Folkloristics as a Science]. *Pervyi vserossiiski congress folkloristov: sb. Dokladov v 3 t.* Moskva, Russia: Gos. resp. centr rus. folklor, 1, 72-95. [In Russian].

23. Potebnia, A. (1905). Iz zapisok po teorii slovestnosti: Poeziia i proza. Tropy i figury. Myshlenie poeticheskoe i mif [From the Notes about Theory of

Literature: Poetry and Prose. Trails and Figures. Poetic Thinking and myth]. Kharkov, 652. [In Russian].

24. Russkii folklor [Russian Folklore]. Retrieved from https://www.russkiymir.ru/catalogue/company_view.php?id=12960 [In Russian].

25. Sovremennii gorodskoi folklor: metodicheskie ukazaniia i iliustrativnii material po provedeniiu folklornoi praktiki studentov 1 kursa filologicheskogo fakulteta [Modern Urban Folklor: Guedelines and Illustrative Material for Folklor Pactice Conducting of the First Year Students of Philological Faculty]. 2014. Minsk: BGU, 128. [In Russian].

26. Spadshchyna predkiv (kulturno-istorychnyi portal) [Ancestral Heritage (the Cultural and Historical Portal)]. Retrieved from <https://spadok.org.ua/folklor/pidbirka-davnikhukrayinskykh-pisennykiv> [In Ukrainian].

27. Tolstaia, S. (2006). Folklor i etnolingvistika [Folklor and Ethnolinguistics]. *Pervyi Vserossiiskii congress folkloristov: sb. dokladov: v 3 t.* Moskva: Gos. resp. centr rus. folklor, 1, 118-132. [In Russian].

28. Ukrainska mova: encyklopediia [Ukrainian Language: Encyklopedia]. *Ukr. encyklopedia*, 2004, Kyiv, 824. [In Ukrainian].

29. Ukrainska folklorystyka: slovnyk-dovidnyk [Ukrainian Folkloristics: Vocabulare-Directory]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2008, 448. [In Ukrainian].

30. Ukrainska folklorystychna encyklopediia [Ukrainian Folkloristic Encyklopedia]. 2 vol., Vol. 1 (A-J). Kyiv: Vyd-vo "Stal", 2018, 740. [In Ukrainian].

31. Ukrainski pisni [Ukrainian Songs]. Retrieved from <https://www.pisni.org.ua/> [In Ukrainian].

32. Usni tradycii ta formy vyrazhennia [Oral Traditions and]. Retrieved from <https://authenticukraine.com.ua/oral-traditions-and-forms-of-expression> [In Ukrainian].

33. Fotii, N. (2011). Arkhiv ukrainskoho folklore imeni Bohdana Medvidskoho Centru ukrainskoho ta kanadskoho folklore imeni Petra i Dorys Kuliv pry Universyteti Alberta [Bohdan Medwidsky Ukrainian Folklore Archives Peter and Doris Kule Centre for Ukrainian and Canadian Folklore University of Alberta]. *Visnyk Lvivskoho universytetu im. Ivana Franka. Serii Mystetstvo*. 10, 253-258. [In Ukrainian].

34. GBUK "Gosudarstvennyi Rossiiskii Dom narodnoho tvorchestva imeni V. D. Polenova" [D. Polenov State Russian House of Folk Art]. Retrieved from <http://www.folkcentr.ru/> [In Russian].

35. Volklorni zapysy Lesi Ukrainky [Lesia Ukrainka's Folk Records]. *Encyklopedia zhyttia i tvirchosti*. Retrieved from <https://www.lukrainka.name/uk/Folklore.html> [In Ukrainian].

36. Hrolenko, A. T. (2000). Folklornyj mir v alfavitnom poriadke [Folklor Peace in Alphabetical Order]. *Etnolingwistyka*, Lublin, 12, 121-138. [In Russian].

37. Yatsenko, A. I. (2007). Slovník ukraínskej liriki [Dictionary of the Ukrainian Lyrics]. *Lingvofolkloristika*. Kursk: Kurskij gos. un-t, 2007. 1, 4-56. [In Russian].

Стаття надійшла до редакції 23.03.2020 р.

Nina Danyliuk,

Doctor of Philology, full time professor, ORCID 0000-0002-7373-2902,
Lesia Ukrainka Eastern European National University.

ave. Voli, 13, Lutsk, 43025, Ukraine

e-mail: nina_daniljuk@ukr.net

**The Studies of Folklore Texts by Eastern Slavonic Scholars
at the Time of Digitalization**

The article deals with peculiarities of the studies of folklore texts by Eastern Slavonic linguofolklorists at the time of digitalization and Internet communication. The attention has been paid to the fact that the changes of the paradigm of the folklore studies and structural semantic transformations of folk poetic texts are taking place. They cause the revisions of the traditional points of views and scholars' approaches. These changes also define the development trends in folklore studies and linguofolkloristics – a separate research branch that was formed in the middle of the 20th century – that analyses a language of folklore together with a linguistic world image of a certain ethnic community. The views of scholars on the specification of the term “folklore” that is used to name a totality of modern works (“post-folklore”, “Internet folklore”, “internetlore” etc.) have been considered. The accomplishments of the Ukrainian linguofolklorists who study Ukrainian folk poetic texts (on the basis of the application of computer programs, internet-resources, and compilation of lexicographic works etc.) have been considered. There have been described the achievements of the Russian linguofolkloristics in the field of processing and fixation of folk lore with the help of computer technologies. A special attention has been paid to the researches of Belorussian scholars who deal with the modern aspects of the folklore texts analysis.

It has been found out that specificity of modern analysis of folklore texts is the application of new information technologies to the saving, ordering and processing of data. Folk poetic texts have been introduced into language corpora, created

with the help of computer programs with automatic linguistic analyzers. Such approaches enable scholars to analyze language of folklore as a constituent part of national language in the combination with language units of different layers and an ethnic worldview. The described achievements of the Ukrainian, Russian and Belorussian folklore studies and linguofolkloristics show outstanding results and, at the same time, stress the need for more active applications of new technologies that became widely spread nowadays.

Keywords: folklore text, Eastern Slavonic linguofolkloristics, Ukrainian linguofolkloristics, Russian linguofolkloristics, Belorussian linguofolkloristics, digitalization epoch, Internet communication.